Bencze Béla – Csada Krisztina – Király Krisztina

Nemzetközi szakmai konferencia Alsó-Szászországban

Bevezető

A Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet meghívást kapott az alsó-szászországi Igazságügyi Minisztériumtól a 2006. június 26-30. között Vechtában megrendezésre kerülő nemzetközi szakmai konferenciára. A tanácskozás témája a nők és a fiatalkorúak büntetés-végrehajtása volt. Hazánkat a női témában – a Kalocsai Fegyház és Börtöntől – dr. Király Krisztina bv. főhadnagy és Csada Krisztina bv. hadnagy képviselték, akik a tolmácsolási feladatokat is ellátták. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának szakterületét Pécsről dr. Bencze Béla bv. őrnagy, a delegáció vezetője képviselte. A gépjárművezetői feladatokat Kovács Gyula bv. főtörzsőrmester látta el – szintén a Baranya Megyei Bv. Intézet állományából. A kiutazás költségeit a delegáció tagjai fedezték, mivel ez a tétel nem szerepelt a BVOP költségvetésében.

A konferencián a cseh, a lengyel, a magyar és a házigazda német (alsó-szászországi) büntetés-végrehajtás képviseltette magát – összesen 32 fő részvételével.

A tanácskozás szervezői dr. Helmut Krone, az alsó-szászországi Igazságügyi Minisztérium tanácsosa (aki egyben a büntetés-végrehajtást is felügyeli), Peter Oberländer, a minisztérium szociális ügyekkel foglalkozó tanácsosa, valamint az ottani Bv. Oktatási Központ munkatársa, Brigitte Nietzel voltak.

A nemzetközi konferenciát elsősorban nem az elméleti megközelítés, hanem az intézetlátogatásokkal egybekötött szakmai eszmecsere jellemezte. A tanácskozás alkalmat adott az Alsó-Szászországi Büntetés-végrehajtási Szervezet munkájának gyakorlati módon történő megismerésére, illetve a meghívott vendégek – így a magyar delegáció is – bemutatták saját büntetés-végrehajtási szervezetüket.

Az Alsó-Szászországi Büntetés-végrehajtási Szervezet rövid bemutatása

Alsó-Szászország Németország észak-nyugati részén fekszik, az ország teljes területének 19%-át foglalja el. 47 618 km^2-es (tehát fél Magyarországnyi) területével Németország második legnagyobb állama, 8 milliós lakossága alapján pedig a negyedik a sorban. A szövetségi állam székhelye Hannover.

Alsó-Szászország büntetés-végrehajtási szervezete jelentősen eltér a magyarországitól. A központi irányítószerv szerepét egyedül az Igazságügyi Minisztérium tölti be, tehát parancsnokság nem működik. A személyi állomány létszáma 3860 fő, kevesebb mint két fogvatartottra jut egy személyi állományú tag. A személyi állomány kiválasztására, képzésére, rendkívül nagy hangsúlyt fektetnek, a képzési idő 2 év. A személyzet tagjai egyenruhát nem viselnek (csak egyszerű formaruhát), nincs rendfokozatuk. Ez

azonban nem jelenti azt, hogy nincs hivatásos státusz, hiszen a személyi állomány közel 60%-a hivatásos.

Az intézetek teljes gazdasági önállósággal, független költségvetéssel gazdálkodnak. Maguk döntenek pénzügyi keretük felhasználásáról, a beruházásokról, felújításokról, de az adott keretből ki kell jönniük, az év végén sem lehet kifizetetlen számlájuk. Mindezen tények ismeretében megállapítható, hogy egy fogvatartottra hány euró jut naponta. Ez a szám az elmúlt évben, mintegy 80-90 euró volt, beleértve mindenféle ellátási, szállítási és járulékos (pl. betegellátási) költséget is.

Alsó-Szászországban összesen mintegy 7000 fogvatartott van a különféle büntetés-végrehajtási intézetekben elhelyezve, a 100 ezer lakosra vetített fogvatartotti arányszám 90-110 között mozog. A fogvatartottak civil ruhájukat használják, melynek mosása az ő feladatuk, az intézetek fenntartására fordított összegben ez a költség is szerepel.

A büntetés-végrehajtási intézetek telítettségi mutatója jelenleg 110-130%. Az utóbbi 10 évben megnövekedett a fogvatartottak létszáma, ezért két új intézetet kellett építeni (az 5 éves oldenburgi intézetben jártunk is), most is épül egy Göttingenben, amit jövőre adnak át. A büntetés-végrehajtási intézetek építése főleg – az ottani szóhasználattal élve – „klónozás" alapján történik, így egy „donor"-intézetet felépítenek, majd ennek mintájára, közel ugyanolyat, máshol is „klónoznak".

A vechtai női büntetés-végrehajtási intézet

A konferenciának színhelyt adó Vechta 30 ezer lakost számláló város, Brémától 70 km-re helyezkedik el dél-nyugati irányban. A városban négyféle büntetés-végrehajtási intézet működik, de emellett számos iskolája, sőt egyeteme is van. Éppen ezért Vechtát csak úgy nevezik, mint „a börtönök és az iskolák városa".

A vechtai női büntetés-végrehajtási intézet Alsó-Szászország központi női intézete, ahol megtalálható minden végrehajtási fokozat. A nők, akik között fiatalkorú fogvatartottak is vannak, a befogadást követően 14 napig tartózkodnak a befogadó részlegben.

A vechtai női intézet sportudvara

A fogvatartottak képességeiknek megfelelő munkát végezhetnek, vagy képzésben vehetnek részt. A főbb munkáltatási formák: szabászat, műanyag árúk gyártása, csomagolás, intézetfenntartási tevékenységek (konyhai, raktári munka stb.). A kép-

zés területén 24 hónapos szakácsnő-képzésre lehet jelentkezni (ottlétünkkor a tanfolyamnak 18 résztvevője volt), konyhai kisegítő képzés működik 4-12 hónapos képzési idővel, valamint külső színhelyen megvalósuló egyéni képzések is léteznek.

A szabadságvesztés büntetés letöltése során a fogvatartott nőknek lehetőségük nyílik különféle kezelések igénybevételére is. Egyre nagyobb problémát okoz a drogok használata, illetve az ennek hatására elkövetett bűncselekmények, így függőség kezelési terápia is van. Ezen kívül pszicho-szociális foglalkozások és egyéni pszichológiai tanácsadás is szerepet játszanak a nők drogoktól való függőségének gyógyításában.

1993 óta művészeti kiállításokat rendeznek a fogvatartott nők munkáiból a büntetés-végrehajtási intézetben. A kiállított festmények, szobrok megvásárolhatók vagy kölcsönözhetők. Ezekkel a rendszeresen megrendezett kiállításokkal azt igyekeznek kifejezésre juttatni, hogy a büntetés-végrehajtás a lakosság számára nem megközelíthetetlen, továbbá, hogy a kreativitás és a művészet sem falakat, sem pedig határokat nem ismer. Ezt alátámasztja az a nagy számú érdeklődő, aki bejár az intézetbe megtekinteni/vásárolni a kiállított alkotásokat.

Jelentős szerepet tölt be Vechtában az anya-gyermek körletrész, amelynek felállítása már 1980-ban megtörtént. Jelenlegi kialakítására, berendezésére igen sokat költöttek. Azon fogvatartott anyák elhelyezését szolgálja, gyermekeikkel együtt, akiknél a gyermek még nem iskolaköteles. Ezért az együttes elhelyezésük a gyermek 3 éves korig terjed, amely további 3 évvel meghosszabbítható. A nyitott körleten 11, míg a zárt körleten 3 férőhely áll rendelkezésre. Az épület maga egy 5 hektár nagyságú területen helyezkedik el, játszótérrel együtt. Délutánonként lehetőségük nyílik az anyáknak arra, hogy kicsinyükkel együtt sétálhassanak felügyelet nélkül, 2,5 órás időtartamban. Ekkor bemehetnek a városba, vásárolhatnak, nézelődhetnek.

Az anya-gyermek körletrész bejárata

Az anya-gyermek részlegbe való felvétel követelményei a következők:
– az illetékes ifjúsági hivatal állásfoglalása az elhelyezést illetően
– az illetékes ifjúsági hivatal nyilatkozata a napi költségeket átvállalásáról
– igazolás a gyermek betegbiztosításáról

– orvosi igazolás a gyermek egészségügyi állapotáról, amely nem lehet 3 napnál régebbi
– a fiatalkorú anyák esetében az ifjúsági hivatal állásfoglalása arra vonatkozóan, hogy az anya alkalmas-e a gyermeknevelésre.

A részlegbe nem vehetőek fel azok az anyák, akik kábítószer-függőségben szenvednek, vagy a gyermekük állandó orvosi kezelésre szorul. Az elhelyezéshez legalább 4 hónap időtartam szükséges az előrelátható szabadulásig.

Azoknak az anyáknak, akiknek a gyermeke 6 hónaposnál idősebb, naponta 8-12 óráig dolgozniuk kell. Amíg ezek az anyák dolgoznak, addig a gyermekekről egy játszócsoporban szakképzett gyermekgondozók, pedagógusok gondoskodnak.

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása Vechtában

A vechtai büntetés-végrehajtási intézetet 1904-ben építették, és az azóta eltelt hosszú évek alatt sokféle illetékességi területtel rendelkezett. 1977 óta valósul meg a fiatal bűnelkövetők elhelyezése az intézetben. Az intézet „1. objektumában", a Haus I-ben található a fiatal férfi fogvatartottak zárt végrehajtási körlete, melynek illetékessége egész Alsó-Szászországra kiterjed. Az intézetben 136 fogvatartottat tudnak elhelyezni problémamentesen.

Náluk a büncselekmény elkövetésekor be nem töltött 23 éves kor számít a határnak, ellentétben a hazai szabályozással, ahol ez a 18., illetve a 21. életévet jelent a végrehajtás során. A fiatalkorú előzeteseket a 21. életévük betöltéséig számítják fiatalkorúnak. Az első bűntényesek esetén az ítélet meghozatala során a maximális büntetési idő a 15 év szabadságvesztés büntetés.

A „2. objektumban", a Haus II-ben – az ún. Citadellában – valósul meg a fiatalkorú fogvatartottak nyitott elhelyezése, 77 férőhellyel. Ebben az objektumban található elkülönítetten a javítóintézet is, amely 32 férőhelyes.

A szakemberek előtt ismert, hogy a fiatal bűnelkövetők identitással kapcsolatos kérdései a következők: Ki vagyok én? Mit akarok én? Fontos vagyok? Mit tudok? Mire vagyok alkalmas? Ezekre a legfontosabb énkép-megismerési kérdésekre kell elsősorban megadni a választ a fiatal befogadását követően. Ebben az életkori periódusban egyébként is nehéz szembenézni a felnőttek világának normáival és értékeivel, az ezekkel való összeütközés gyakran felerősödik. A legfőbb kezelési cél: a fiatal bűnelkövető személyiségének fejlesztése.

A felnőtté válás az alábbi fontos feladatok teljesítését foglalja magába:
– az eredeti, anómiás családtól a fogvatartott el tudjon szakadni, és egy egyéni, stabil kapcsolatrendszert hozzon létre
– a vele egykorú, bűnözést folytató életkori csoportoktól el tudjon szakadni, és stabil partnerkapcsolatokat tudjon kialakítani
– tudjon döntéseket hozni a továbbtanulásról, az iskoláról, a munkahelyről
– az értékeket és normákat építse ki, és erősítse meg azokat, amelyek a felelősségteljes egyéni és szociális magatartási alapjait képezik
– fogadja el, ugyanakkor fejlessze testi és lelki adottságait – életvitelét, céljait alapozza azokra.

A vechtai büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott fiatal bűnelkövetők közül az első bűntényesek aránya 47, a visszaesőké 52,2%. A befogadó részlegben a fiatalok 2-3 hetet töltenek el, ekkor kerül sor a kezelési vizsgálatok, felmérések elvégzésére. Mindezek figyelembevételével határozzák meg a szükséges oktatást, képzést, munkáltatást, mely igazodik a bűnelkövető egyéniségéhez, képességeihez.

A kezelés során többféle részleget, csoportot alakítanak ki. Ezek a következők:

Szociális kompetenciák előkészítése

Ide kerülnek azok, akik a büntetésük során majd szakmát tanulnak, illetve első bűntényesek.

Életvezetési csoport

Az idősebb fogvatartottak azon csoportja, amely olyan személyekből tevődik össze, akik kevésbé tudnak szociálisan alkalmazkodni.

Rövid ítélettel rendelkezők körlete

A várható szabadulásig maximum 1 év van hátra, a fő cél a szabadulásra való felkészítés.

Képzési körlet

Célja, hogy olyan légkört alakítsanak ki, amely lehetővé teszi, hogy a fogvatartottak a későbbi vizsgákra is fel tudjanak készülni.

Védelemre szorulók csoportja

Azok számára, akik önmagukban bizonytalanok, védelemre, segítségre szorulnak, érvényesülési gondokkal, viselkedésbeli hibákkal rendelkeznek.

Szomatikus és pszichikai betegségben szenvedő fogvatartottak körlete

A körlet kialakításakor abból a tényből indultak ki, hogy a fiatal bűnelkövetők kb. 10%-a folyamatos pszichiátriai kezelésben részesül. Itt helyezik el azokat a fiatalokat, akik a normális börtönviszonyok között nem tudnának meggyógyulni, illetve a normális börtönviszonyok között tovább romlana az állapotuk.

Szociálterápia

Azok a fogvatartottak kerülnek ide, akiket a bíróság több mint 2 éves szabadságvesztés-büntetésre ítélt, és akiknek kezelésre van szükségük. Továbbá felvételre kerülhetnek azok is, akik már többször követtek el bűncselekményt, és különleges terápiás eszközök, szociális segítségek szükségesek a reszocializációjukhoz. A részlegben egyéni; a személyiségre és a bűncselekményre adaptált kezelési programban vesznek részt a fogvatartottak.

Nyitott körlet

A magyarországi enyhébb végrehajtási szabályoknak (EVSZ-nek) megfelelő körletrészt jelenti.

Feszültséget oldó csoport

Ide azok kerülnek, akik alvászavarral, félelmekkel küszködnek, akiknek pszichoszomatikus panaszaik vannak, és impulzívan viselkednek. A csoportban az egyéni megfigyelési képességek kialakítását helyezik előtérbe, ennek a módszernek a segítségével a fogvatartottak megtanulják felismerni és kezelni a stresszhelyzeteket.

Személyiségfejlesztő csoport

Ez a csoport azokat a fiatalokat célozza meg, akiknek a kriminalitása annak köszönhető, hogy személyiségfejlődésük során valamilyen probléma merült fel, továbbá a büntetés-végrehajtás ideje alatt személyiségük fejlődése veszélybe kerülhet. Itt olyan módszereket dolgoznak ki és alkalmaznak, amelyek a társadalmilag elfogadott személyiség kialakulását teszik lehetővé.

Konfliktuskezelő tréning

Itt azokkal a fiatal felnőttekkel foglalkoznak, akiknek konfliktuskezelési problémájuk van, hibás az önkontrolljuk, az énkép-védelmi mechanizmusuk, illetve nincs kitartásuk. A foglalkozás keretein belül megtanítják a konfliktuskezelési koncepciókat, növelik a szociális kompetenciákat és az öntudatot, így sikerül kialakítani stabil önképet, egyéni felelősségérzetet és egy adekvát konfliktuskezelési képességet a fogvatartottakban.

Egyéni pszichológiai beszélgetések

A kezelés e formája akkor kerül előtérbe, ha az egyénnél személyiségzavarok, viselkedési problémák lépnek fel. A pszichológus ezeket a speciális zavarokat igyekszik feldolgozni a kezelttel, és közös megoldást találni ezekre a problémákra.

Pszichoterápia

A fiatal bűnelkövetők esetében akkor alkalmaznak pszichoterápiát, ha az adott személy valamilyen lelki betegségben szenved.

OASE [Oázis] csoport

Ide azokat a fiatal bűnelkövetőket helyezik el, akik valamilyen erőszakos bűncselekményt követtek el. Ebben a csoportban dolgozzák fel az erőszakos bűncselekményeket: fejlesztik az empátiás készséget, az introspekciós [önmegfigyelő] képességet, az önmaguk és mások elfogadását. Megkeresik az összefüggéseket a problémás szocializáció és a személyiségproblémák között, s ezeket együtt dolgozzák fel. Az elsődleges cél az, hogy a fiatal bűnelkövető pozitív fejlődésen menjen át, és később ne kövessen el újabb erőszakos bűncselekményt.

Függőség-kezelés

Ebben a csoportban kezelik azokat a fiatalokat, akik a bekerülésük előtt kábítószervagy alkoholfüggők voltak.

A pénzzel való bánni tudás kialakítása

A fiatalok között is akadnak olyanok, akik sohasem tanulták meg, hogyan kell a rendelkezésre álló pénzzel bánniuk. Ez gyakran ahhoz vezetett, hogy eladósodnak. Ebben a csoportban ezeket a problémákat igyekeznek kezelni.

Lelki gondozás

A szabadságvesztés büntetés ténye mindig krízisszituációt jelent. A büntetés-végrehajtási intézetekben félmunkaidős munkarendben dolgozó evangélikus és katolikus lelki pásztor is dolgozik, ők végzik a fogvatartottak lelki gondozását és a börtönpasztorizációt.

A fiatalkorúak kezelése döntően az iskolai oktatás-képzés megszerzésére irányul, ami a későbbi munkahelyen való megfelelést hivatott szolgálni. A szakképzési lehetőségek között megtalálhatók az autószerelő, autófényező, festő, kőműves, asztalos, fi-

nommechanikus szakmák. Átképzésre is van mód a hegesztő, szakács, konyhai kisegítő szakmák esetében, amelyről szintén bizonyítványt kapnak a sikeres vizsgát tett fogvatartottak.

Az összes fogvatartottak közül csak 19%-uk nincs foglalkoztatva, a többiek a klaszszikus foglalkoztatási lehetőségeken (raktári, konyhai munka, karbantartás, takarítás) kívül iskolai képzésben vesznek részt (18%), illetve üzemekben dolgoznak (21%).

A látogatófogadásra vonatkozó különleges szabályok a következők:

- I. szakasz: a fogvatartottak az első látogatófogadáskor látogatóikat a főintézetben, szigorúbb szabályok szerint fogadhatják.
- II. szakasz: ha az első látogatás sikeresnek értékelhető, a második alkalommal a fogvatartottak látogatóikat a szociálterápiás részleg látogatóhelyiségeiben fogadhatják enyhébb szabályok betartása mellett.
- III. szakasz: a fogvatartottak látogatóikat a saját lakóhelyiségükben fogadhatják. Ez a lehetőség nagyfokú megbízhatóságot követel meg mind a fogvatartottak, mind pedig a hozzátartozók részéről.

Záró gondolatok

A nemzetközi szakmai konferencia tapasztalatait leszűrve elmondható, hogy a hazai börtönügy a rendelkezésre álló eszközök felhasználásával igyekszik megfelelni az előtte álló kihívásoknak. (Új intézeteink már több rokon vonást mutatnak a külföldi intézetekével.) Ebben a munkában elsődleges lépés joganyagunk harmonizációja a nemzetközi egyezményekben, határozatokban, ajánlásokban támasztott követelményekkel. Az esetek többségében, úgy véljük, nem is a jogi szabályozással van a probléma, hanem annak gyakorlati megvalósításával, amely főként az anyagi források szűkösségére vezethető vissza. Ha az előttünk álló büntetés-végrehajtási feladatokat a rendelkezésre álló eszközök mennyiségégével és minőségével vetjük egybe, arra az álláspontra kell jutnunk, hogy jelenleg az elégedettségre egyáltalán nincs okunk, főleg ha a hazai börtönügyi viszonyokat a nyugat-európai helyzethez mérjük. Mivel azonban optimista szemléletű ember vállalhat csak börtönszolgálatot ma Magyarországon, úgy véljük, hogy a társadalmi érdekek előtérbe helyezik a hazai börtönügyet a közeljövőben, mert mint ahogy Sir Winston Churchill mondta: „Egy adott ország civilizáltságának mértékét tévedhetetlenül megmutatja a közösségnek a bűnhöz és a bűnelkövetők kezeléséhez való viszonya."